

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ПОЛІЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Ізбаш К. С.

Вивчення особливостей організації професійної підготовки кадрів поліції в європейських країнах показує високий ступінь нормативно-правової регламентації всіх етапів цього процесу, починаючи з підбору кандидатів на висунення та формування кадрового резерву або на призначення на керівну посаду, і закінчуючи етапом оцінювання якості навчання й практики реалізації змісту навчання.

За результатами аналізу встановлено, що сучасна професійна освіта в правоохоронній сфері запроваджена у 12 європейських країнах: Німеччині, Норвегії, Бельгії (жандармерія), Греції, Фінляндії, Польщі, Угорщині, Словаччині, Чехії, Швейцарії, Хорватії та Словенії. Підготовка в цих країнах здійснюється в освітніх закладах, які знаходяться в підпорядкуванні поліції або Міністерства внутрішніх справ.

Водночас у Словенії коледж поліції є як частиною Міністерства внутрішніх справ, так і філіалом цивільного університету в м. Любляни. Централізоване підпорядкування університету, безсумнівно, сприяло підвищенню науково-освітнього й соціального престижу коледжу. Ця підпорядкованість має лише адміністративний характер, оскільки коледж працює в незалежному статусі з Міністерством внутрішніх справ.

Сьогодні, щоб вступити до закладу, який пропонує вищу професійну правоохоронну освіту, студенти в Норвегії, Угорщині, Чехії, Словенії не обов'язково повинні перебувати на службі в правоохоронній системі. Тоді як в інших країнах Європи студенти вищого навчального закладу, які отримують освіту для правоохоронної системи, повинні мати відношення до цієї структури. У семи європейських країнах (Норвегії, Бельгії, Греції, Польщі, Угорщині, Чехії й Словенії) студентам не обов'язково мати досвід роботи в структурі поліції до вступу в навчальний заклад. В інших країнах від студентів принаймні вимагають два роки досвіду практичної роботи в поліції. У Німеччині співробітник поліції може отримати вищу професійну освіту в навчальних закладах освіти ("Fachhochschulen") для адміністрації. У Хорватії, Німеччині, Угорщині, Нідерландах, Словаччині студенти зобов'язані стати співробітниками поліції, як тільки їх буде зараховано до школи поліції. У семи країнах (Хорватія, Чеська Республіка, Фінляндія, Німеччина, Македонія, Словаччина й Словенія) поліція вузів перебуває в підпорядкуванні поліції самих організацій, в Угорщині школа не є частиною поліції, але пропонує поліції навчальні програми, у Нідерландах школа поліції знаходиться у віданні окремих інститутів, що фінансуються урядом.

Формування кадрового резерву кандидатів на вищі керівні посади в правоохоронній сфері неможливе без всебічної професійної підготовки, яка є необхідною умовою для просування на керівні посади в кожній з розглянутих європейських країн. Найбільш загальні навчальні теми підготовки управлінських кадрів у правоохоронній сфері є в Нідерландах, що містять: розробку профілактичних правоохоронних операцій; навчання для модульної освіти та розвиток кар'єри; питання мотивації поліцейської діяльності й управління

фінансами; управління проектами й ефективну тактику впливу.

У Німеччині законодавчі основи професійної діяльності поліції, також організаційно-правові основи підготовки професійних кадрів, які тісно пов'язані з нормативно-правовим регулюванням самої діяльності поліції були розроблені ще в XIX сторіччі [2]. Сьогодні основою всієї поліцейської діяльності в Німеччині є норми Основного Закону - Конституції ФРН від 23 травня 1949 р., які є основоположними при вирішенні поліцейських завдань та їх професійної підготовки. Ці положення розвиваються й конкретизуються у федеральних законах "Про поліцію" й "Про співробітництво", а також законах федеральних земель "Про поліцію". Правові основи співпраці органів поліції в підготовці кадрів визначені федеральним законом "Про поліцію": § 102, 103 - Гессен; § 8, 9 - Північний Рейн - Вестфалія; § 10, 11 - Тюрінгія та інші. Поряд з Конституцією й державними законодавчими актами, підготовка кадрів поліції в Німеччині регулюється законами кожної з шістнадцяти федеральних земель і положеннями про поліцію місцевих органів. Наприклад, у Баварії прийняті регіональні нормативно-правові акти: "Положення про проходження служби поліцейськими чиновниками землі Баварія", "Положення про навчання поліцейських чиновників Баварії", "Положення про іспити для поліцейських чиновників Баварії". Відповідні нормативно-правові акти з урахуванням місцевих особливостей і потреб прийняті в кожній з шістнадцяти федеральних земель ФРН [3,4].

Підготовка поліцейських кадрів у Німеччині здійснюється в рамках програм, складених Поліцейською академією. До навчання поліцейських у Німеччині відносяться дуже серйозно: це єдина країна, де на навчання одного поліцейського витрачається 60 тисяч євро, а тривалість курсу навчання складає 2,5 роки. Перший рік направлений на вивчення основ теорії й практики поліцейської діяльності, за ним іде рік служби в діючих підрозділах під керівництвом досвідчених наставників, після цього ще півроку теоретичного навчання, яке завершується іспитом на звання поліцейського.

У поліції Німеччини підготовка кадрів містить такі навчальні теми, як боротьба зі злочинністю; безпека дорожнього руху; керування поліцейськими операціями; роль поліції в суспільстві; лідерство; розвиток людських ресурсів; законодавче забезпечення правоохоронної діяльності; міжнародне співробітництво. В Австрії, на додаток до перерахованих навчальних тем, включені ще такі: підбір персоналу; питання особистої безпеки, професійна риторика.

Поліцейські школи мають хорошу навчальну базу й раціонально поєднують навчання теорії і її закріплення практикою. На практичних заняттях майбутні поліцейські набувають різні навички: від автопереслідування в міських і сільських умовах до стрільби по рухомих цілях. Особлива увага приділяється загальній фізичній підготовці, плаванню й заняттю різними видами спорту. До теоретичного курсу входить вивчення федеральних законів і законів окремих земель, процедур

розслідування злочинів, регулювання транспортних засобів, способів надання першої медичної допомоги, проблем взаємодії з населенням. Особливе місце відводиться навчанню методом затримання, від цього переважно залежить відношення до поліції загалом, а також вивченню науки про поведінку людини, бо поліцейський повинен добре уявляти собі мотиви, наміри й можливі реакції того, з ким він зіткнувся, виконуючи свій службовий обов'язок.

Із загального числа поліцейських сержанти складають 80 %, які так і звільняються у відставку в цьому званні, 19 % поліцейських просуються по службі, закінчивши трирічні навчальні курси в спеціалізованих навчальних закладах і отримавши звання інспектора. І лише 1 %, отримавши, відповідно, освіту в Поліцейській академії в Мюнстері, висувуються на керівні посади [2].

Навчання в академії здійснюється на основі вивчення різних предметів, що гарантує поліцейським можливість проводити операції й приймати рішення з урахуванням різних політичних, соціальних і правових факторів. Відповідно до цього керівництвом розроблено навчальний план для єдиної підготовки слухачів вищої служби поліції, що є незмінним більше 10 років. Він визначає основи навчання та мету, керівні ідеї щодо підготовки кадрів, розподіл і організацію навчання слухачів протягом 2 років.

Проводиться підготовка висококваліфікованих фахівців за спеціальностями: управління, поліцейський менеджмент і правові й соціальні науки. Науково-викладацьким складом академії проводиться викладання організаційних і економічних наук, вчень про поліцейські операції, криміналістики, кримінології, транспортного вчення, поліцейської техніки. Поліцейська академія є не тільки головною в єдиній загальнонаціональній системі підготовки поліцейських кадрів різного рівня, а й основним центром науково-дослідної діяльності, розробок у сфері охорони правопорядку. На базі Поліцейської академії проводяться курси підвищення кваліфікації керівного складу, які відвідують до 2 тисяч чоловік на рік, у тому числі з різних країн світу. Вона підтримує міжнародні зв'язки з міжнародними організаціями, навчальними закладами й науково-дослідними установами країн СНД, а також США, Великобританії, Франції, Іспанії, Словаччини, Польщі й ряду інших держав світу. Для ознайомлення з останніми досягненнями в поліцейській діяльності академією випускається близько 35 звітів на рік і регулярно проводяться семінари й зустрічі, також і міжнародні [3].

Програма навчання Королівської школи жандармерії Бельгії зорієнтована головним чином на вивчення загальноосвітніх предметів (викладаються іноземні мови, ведення кореспонденції на французькій мові, велика увага приділяється вивченню предметів, які мають безпосереднє відношення до майбутньої сфери діяльності слухачів, серед яких право, судова медицина, професійна етика, профілактика злочинності серед неповнолітніх, дорожнє законодавство. На заняття спортом і фізичною культурою відводиться 15 % навчального часу, для ознайомлення з діяльністю поліції слухачі направляються на двотижневе стажування в один з поліцейських органів країни. Весь навчальний процес, що передбачає від 470 до 490 годин, у Королівській школі жандармерії поділено на 9 модулів, по закінченню першого півроку навчання проводиться стажування слухача в практичних

органах. За дворічний термін навчання слухачі 3 рази направляються в практичні органи (адміністративні, судові), щоб закріпити здобуті теоретичні знання й взяти участь у спеціальних операціях [1].

В останні роки західна преса все частіше піднімає питання про незадовільну підготовку поліцейських кадрів, зокрема висловлюються скарги на невідповідність навчальних програм поліцейських шкіл і центрів підготовки. Усунення цього недоліку потребує, з точки зору багатьох фахівців, перебудови всього навчального процесу, переорієнтації його на практичні проблеми, на підготовку компетентних співробітників правоохоронних органів, працюючих у складних криміногенних умовах.

Враховуючи ці потреби, командування Королівської школи жандармерії Бельгії внесло зміни до навчального процесу. В їх основу були покладені такі принципи: активна участь слухачів у процесі навчання; застосування різних методів навчання в цілях підвищення зацікавленості слухачів; налагодження тісного зв'язку між викладацьким складом і практичними працівниками поліції; розширене використання сучасних аудіовізуальних засобів. Передусім школа оснащена технічно, класи обладнані сучасними засобами навчання, створені центри практичної підготовки й аудіовізуальних засобів, а також група їх стандартизації. Крім того були розроблені нові й переглянуті старі навчальні посібники. Викладачі пройшли перепідготовку на курсах підвищення кваліфікації. Були поліпшені методи оцінки знань слухачів. Разом з переробкою навчальних програм змінилися і методи навчання. Напрямок зроблений на максимальну ілюстрацію навчального матеріалу прикладами з практики, оцінку знань на підставі досвіду роботи поліції й розширення застосування технічних засобів навчання.

Почавши з показу слайдів для ілюстрацій окремих положень теми, викладачі поступово перейшли до використання телевізійних засобів, що корінним чином змінило весь процес навчання. Досвід показав, що слухачі, працюючи з аудіовізуальними засобами, значно краще засвоюють навчальний матеріал, проявляють більшу зацікавленість до занять, отримують можливість більш реально уявляти собі зміст майбутніх обов'язків. Впровадження телевізійних засобів дозволяє скоротити термін проходження матеріалу, що дає можливість викладачу підібрати індивідуальний підхід до підготовки слухачів, краще оцінити їх здібності, подати матеріал у дохідливій для запам'ятовування формі, швидко повторити найбільш складні положення навчальної програми. Практика показала, що матеріал по таких темах програми, як оперативні заходи, патрульна служба, проведення опитування, обшуків, методи слідкування, надання першочергової допомоги, самозахист і застосування зброї, який вивчається за допомогою телевізійних засобів, засвоюється слухачами значно краще. Навчальні фільми, створені аудіовізуальним центром при Королівській школі жандармерії, розсилаються всім поліцейським відділенням. Теми фільмів охоплюють різні сторони діяльності поліції: проведення обшуків, застосування спеціальних засобів, затримання осіб з ордером і без ордеру, перевезення заарештованих, різниця між самозахистом і законним застосуванням зброї й багато іншого.

Більш широко використовуються телевізійні засоби при підготовці особового складу спеціальних підрозділів бельгійської поліції. Їх співробітники займаються стрільською підготовкою в так званих телетирах, де

на екранах-мішенях виникають різні гострі ситуації, що потребують застосування зброї. Після проведення пострілу зображення на екрані зупиняється, що дає можливість стрільцю перевірити його реакцію й влучність пострілу. Такі телетири вже створені в Брюсселі, Антверпені й Шарлеруа.

У Франції в прийнятому в 1985 р. Законі "Про реформування поліції" є спеціальний розділ, присвячений підготовці співробітників національної поліції всіх категорій і рангів. Зокрема, у Законі щодо підготовки керівних кадрів передбачається, що комісари поліції після отримання магістерського диплому в будь-якому загальноосвітньому університеті Ради Європи повинні пройти курси прискореного поліцейського навчання у Французькій Вищій національній школі в Сен-Сір-о-Монд'Ор біля Ліона. Подальші директиви (1999 р.) Міністра внутрішніх справ Франції конкретизували сутність організації професійної підготовки комісарів поліції трьох звань: комісарів, головних комісарів і дивізійних комісарів (близько 2000 штатних одиниць).

Системою підготовки вищих керівних кадрів у правоохоронній сфері в Бельгії надається значна увага питанням лідерства, ведення переговорів, комунікативних навичок і оперативного управління. На законодавчому рівні організована система федеральної й місцевої поліцейської служби Королівства Бельгія, визначено основні напрями спеціального навчання управлінських кадрів у правоохоронній сфері.

У Фінляндії найпоширеніші теми підготовки в правоохоронній сфері містять такі питання: організація стратегічного, оперативного та тактичного управління; управління персоналом і кадровий менеджмент, питання поліцейської етики; технічні інновації у сфері обробки й захисту баз даних; правова підготовка й міжнародне поліцейське право; охорона громадського порядку й надання всебічної допомоги цивільним особам.

Особливості правоохоронної діяльності в умовах стресу, врегулювання конфліктних ситуацій і ефективне використання людських ресурсів є найбільш поширеними навчальними темами підготовки кадрів правоохоронних органів у Республіки Польща. У Польщі вища й післядипломна професійно-технічна освіта представлена в поліції військової школи в місті Щитно, яка готує висококваліфікованих працівників поліції з адміністративного профілю. Вступ Польщі до Європейського Союзу сприяв необхідності в розробленні нової Концепції підготовки поліцейських кадрів вищої кваліфікації. Суть цих нововведень полягає в перегляді навчальної програми з підготовки співробітників поліції, де збільшилася кількість юридичних дисциплін і кількість навчального часу. Навчальна програма для польських студентів з вищої правоохоронної освіти сьогодні розроблена за трьома напрямками: польський, кримінальної поліції й логістика. Модернізуючи навчальний процес, вища школа поліції в м. Щитно впровадила в навчальні програми поліції такі дисципліни, як: суб'єкти міжнародного права; міжнародна поліція; співробітництво та міжнародний контроль злочинності в рамках ЄС у контексті прав людини й загалом всієї системи європейських і міжнародних прав. Разом з тим, були введені курси з вивчення й інших дисциплін, таких як основи менеджменту та адміністрація.

В Угорщині найбільш поширеними темами підготовки є питання розвитку й навчання персоналу, стратегія боротьби з організованою злочинністю, конституційні

аспекти Кримінального кодексу, відносини між поліцією й засобами масової інформації, співпраця між органами місцевого самоврядування та поліції, забезпечення громадської безпеки. У Хорватії значна увага приділяється питанням наукового менеджменту, організаційного структурування, організаційної поведінки співробітників правоохоронних органів, управління конфліктами, прийняття управлінських рішень. У Чеській Республіці найбільш поширені навчальні теми в підготовці поліцейських: управління людськими ресурсами; боротьба з організованою злочинністю; законодавче забезпечення правоохоронної діяльності; міжнародне співробітництво; аналітичні навички; попередження злочинності; управління поліцейськими операціями.

Щодо Швейцарії, то тут кардинальні зміни в підготовці поліцейських відбулися у 2004 році. У Швейцарії також відбір і підготовка поліцейських є виключно справою кантонів. Проте сьогодні це відбувається більш централізовано. Початкову поліцейську освіту можна отримати в 5 поліцейських школах (одна франкомовна, одна італомовна, та три - німецькомовні). З 1.09.2007 відкрилася нова, найбільша на території Швейцарії, поліцейська школа в м. Хіцкірх, де навчаються слухачі з 10 кантонів - це від 300 до 400 осіб щорічно [5]. Основним центром подальшої підготовки швейцарської поліції є Швейцарський поліцейський інститут. Його завданням є підготовка й підвищення кваліфікації поліцейських, робота з іншими практичними й навчальними поліцейськими органами в галузі забезпечення безпеки громадян. Швейцарський поліцейський інститут - це фонд, заснований у 1946 р., є приватною установою, яка знаходиться в університетському містечку Ноєнбург. Створений він з метою забезпечення інтересів швейцарської поліції й розвитку національної та політичної стратегії в підготовці поліцейських [6]. Інститут підтримується як на федеральному рівні, так і кантонами й муніципалітетами. Він надає базову підготовку, спеціальну й подальшу підготовку, навчальні матеріали, а також займається дослідницькою діяльністю. У так званій "Хартії якості" інституту першим пунктом записано, що кожен співробітник інституту є відповідальним за якість підготовки поліцейських [6].

Підсумовуючи наведене, зазначимо, що поряд з національними особливостями загалом державне управління у сфері освіти щодо підготовки кадрів у правоохоронній сфері в багатьох європейських країнах подібне.

Отже, основним фактором, що забезпечує прогресивний розвиток поліції в європейських країнах є освітній і культурний рівень поліцейських, а поліцейська освіта розглядається як могутній резерв підвищення ефективності поліцейської діяльності. Як бачимо, до навчання поліцейських у Німеччині ставляться дуже серйозно. У Бельгії поліцейська освіта орієнтована на практичні проблеми поліцейської діяльності, на підготовку компетентних працівників правоохоронних органів, працюючих у складних криміногенних умовах, поліцейська школа оснащена технічно, класи обладнані сучасними засобами навчання, створені центри практичної підготовки й аудіовізуальних засобів, а також група їх стандартизації.

Отже, під впливом сукупності різних політичних, історичних, соціально-педагогічних і інших факторів у різних країнах склалися різні педагогічні моделі системи поліцейської освіти, які мають як спільні, так

і відмінні риси, характерні для кожної країни. Зміст же професійної поліцейської освіти визначається: цілями й рівнем розвитку суспільства й держави; роллю поліції в суспільстві; розвитком законодавства, науки й техніки; вимогами й службовими задачами конкретної правоохоронної діяльності; педагогічними теоріями змісту освіти й іншими факторами. Тому вирішення завдань, направлених на побудову в Україні правової держави, неможливе без широкого використання всього позитивного, що накопичено в цій сфері не тільки вітчизняною, а й зарубіжною теорією та практикою.

Література

1. Матеріали досліджень Мілан Пагоня, Бояна Virjent-Новак, Меліта Джурич, Бранко Lobnikar "Європейська система освіти та підготовка поліцейських кадрів".

2. Ministerium: www.bmbf.de. Шульте Райнер. Зміст діяльності поліції, завдання і організація поліції в Німеччині до початку XXI ст.

3. Організація підготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів поліції ФРН // Вісник ГУК МВС Росії. - 1997. - № 4. - С. 100-106.

4. Polizeiorganisationsgesetz Bayern [Електронний ресурс] // [ayern Polizei](http://www.polizei.bayern.de/news/recht/index.html/6040). - Режим доступу: <http://www.polizei.bayern.de/news/recht/index.html/6040>.

5. Wo die Zukunft der Polizei beginnt [Електронний ресурс] // <http://www.iph-hitzkirch.ch/>.

6. Statuten Zwecke [Електронний ресурс] // SPI. - Режим доступу: <http://www.institut-police.ch>.

Ізбаш К.С.

Доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності ОВС Одеського державного університету внутрішніх справ

Надійшла до Редакції: 12. 12. 2012

УДК 342.924:343. 353

СТРУКТУРА ЗЛОЧИННОСТІ СЛУЖБОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОЇ СУДОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ УКРАЇНИ ЗА 2012 РІК)

Кашкаров О. О.

Вивченню кількісно-якісних показників злочинності присвячували свої роботи такі вчені, як: О.М. Бандурка, А.Б. Блага, В.В. Голина, В.О. Глушков, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, О.О. Дудоров, О.М. Ігнатов, О.М. Литвинов, О.М. Мартиненко, В.О. Меркулова, В.О. Навроцький, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, В.М. Трубников, О.О. Юхно та інші науковці, проте дослідження щодо структури злочинності службових осіб органів публічної влади не проводилися. Саме цей факт зумовлює мету цієї публікації - дослідження структури злочинності, на підставі статистичних даних Державної судової адміністрації України за 2012 рік.

Вивчення статистичних даних щодо стану злочинності є однією з передумов для прийняття заходів щодо запобігання злочинності, як справедливо з цього приводу зазначає О.М. Ігнатов, для ефективної протидії негативним соціальним явищам необхідно насамперед встановити їх реальні масштаби, щоб уникнути помилок у сфері реалізації кримінологічної політики як щодо протидії кримінальному насильству, так і злочинності загалом, необхідно мати (і своєчасно інформувати суспільство) максимально повну й достовірну інформацію [1, 35-36].

Вивчення статистичної інформації щодо стану злочинності, її обробка є запорукою здійснення науково обґрунтованого прогнозування тенденцій і динаміки розвитку злочинності, з цього приводу ще в 1970 році Г.А. Аванесов зазначає, що статистичні дані аж ніяк не можуть бути предметом обговорення й дискусій, а можуть бути лише вихідним пунктом для подальших міркувань [2, 14].

Визначення структури злочинності є частиною кримінологічного моніторингу. Про необхідність моніторингу злочинності влади вказує Є.М. Блаживський. У своїй монографії "Моніторинг протидії злочинності в Україні" він зазначає, що інноваційність і водночас

необхідність запровадження цього виду кримінологічного моніторингу значною мірою зумовлюється феноменологічною специфікою вітчизняної злочинності - її інституційно визначені витоки беруть свої витоки в політико-економічних засадах трансформації суспільного життя, які відбувались у 90-ті роки ХХ століття й визначаються значною мірою корумпованості, безсистемною основою організації соціального управління, що пронизує всі сфери суспільного життя, інститути та підсистеми [3, 48].

За нашим переконанням, статистичні дані Державної судової адміністрації України щодо засуджених осіб, колишніх службових осіб органів публічної влади є найбільш репрезентативною, оскільки: по-перше, вони відображають відомості щодо засуджених по всій державі; по-друге, у статистичній інформації Державної судової адміністрації України містяться відомості щодо призначених покарань, а також звільнених від покарання; по-третє, відомості за 2012 рік більш повно відображають злочинність службових осіб органів публічної адміністрації, оскільки вона диференційована на службові злочини й злочини осіб, чия діяльність пов'язана зі здійсненням професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; по-четверте, вона позбавлена певних похибок, які притаманні відомчій статистиці МВС України. З цього приводу Д.В. Казначеева зазначає, що кількісні показники статистики МВС України й Державної судової адміністрації України щодо виявлених фактів хабарництва та даних про кількість засуджених осіб судами України за вчинення хабарництва суттєво відрізняються [4, 111-112].

Відповідно до статистичних даних Державної судової адміністрації за 2012 р. до кримінальної відповідальності в Україні притягнуто 162 881 особа, з них 1 097 службовців органів публічної влади (всього 0,67 % від загальної кількості засуджених). Відносно низький показник злочинів,